

in functie van die moraal; een benadering die door Bejczy 'functionalistisch' wordt genoemd. 'Ideologie ontmaskerd. John of Salisbury als humanistisch 'moralist' van de kerkhistoricus J. van Laarhoven (114-125) is een artikel uit het derde thema, 'intellectuelen over kerk en samenleving', waarin aandacht wordt gevraagd voor John of Salisbury, die vooral bekend staat als politiek theoreticus, als ethicus en moralist. John of Salisbury was een twaalfde-eeuwer die voor alles zocht naar de waarheid in maatschappelijk verband.

De bundel eindigt met het reeds genoemde artikel van A. G. Weiier. Hierin komt de problematiek met betrekking tot de christelijke en morele vorming in het middeleeuwse onderwijs aan de orde. Weiier gaat met name in op de vernieuwing van dat onderwijs door Erasmus.

Wat de leesbaarheid betreft, dient te worden opgemerkt dat niet alle artikelen voor de niet-mediëvist gemakkelijk te volgen zijn. Door de nogal specialistische onderwerpen zal het boek vooral de vakgenoten aanspreken. Voor een goed begrip van de bijdragen is kennis van het Latijn gewenst, daar niet alle citaten, met name die in de voetnoten, zijn vertaald. Afgezien van enkele typefouten is het een verzorgd boek, voorzien van illustraties, register en notenapparaat. Het boek beantwoordt aan de doelstelling, namelijk een beeld te geven van het onderzoek dat in het kader van het Centrum voor middeleeuwse studies in Nijmegen plaatsvindt.

W. H. M. Fries

J. Mertens, ed., *Miscellanea Baliviae de Juncis. Opstellen over de balije Biesen, opgedragen aan de heer H. Vandermeulen, gouverneur van de provincie Limburg en voorzitter van het Historisch studiecentrum Alden Biesen* (Bijdragen tot de geschiedenis van de Duitse Orde in de balije Biesen II; Hasselt: Historisch studiecentrum Alden Biesen, 1995, 416 blz., ISBN 50 802208 2 5).

Dit tweede deel van de 'Bijdragen van het Historisch studiecentrum Alden Biesen' volgt nog geen jaar na het eerste (zie de bespreking in *BMGN*, CXI (1996) 376-378). Dat is een prestatie voor wat zo ongeveer een eenmansbedrijf mag heten. In dit geval gaat het om een bonte verzameling geïllustreerd mengelwerk op zwaar papier. Voordat de lezer aan de serieuze stukken toekomt, mag hij eerst twee artikelen doorbladeren waarin de voormalige gouverneur van Belgisch Limburg, die de geschiedschrijving van Alden Biesen en de restauratie van het gelijknamige kasteel de afgelopen jaren financieel-organisatorisch heeft bevorderd, op de gebruikelijke wijze wordt gecooiffeerd.

Zeven van de zeventien artikelen hebben betrekking op de middeleeuwse periode van de balije Alden Biesen, een van de twee bestuursdistricten van de Duitse Orde in de Nederlanden. Soms is dat maar zeer zijdelings, zoals in het geval van Theo Coun die aan het slot van zijn analyse van de overleveringsgeschiedenis van de 'Uo/-fragmenten' weet te melden dat de stukken perkament waarop deze, tot de oudste literaire documenten van ons taalgebied behorende delen van een ridderroman, in de zeventiende eeuw bij toeval door een archivaris van Biesen zijn gebruikt om archiefstukken van het Duitse Huis te Bernissem in te binden.

Belangwekkender voor de geschiedenis van de balije zelf is het opstel van Eduard van Ermen over de vestiging van de Duitse Orde in Brabant. Hij relateert daarin de chronologie van de bezitsverwerving aan de hertogelijke politiek en aan hetgeen bekend is over de Brabantse kruistochtparticipatie en de daaruit voortgekomen begunstiging van de johannieters en de tempeliers. Van Ermens conclusie luidt dat de geringe verspreiding van de Duitse Orde in Brabant niet zozeer een gevolg was van de concurrentie der reeds gevestigde ridderorden, als wel van de anti-Staufische koers van de Brabantse hertogen.

Aansluitend wijdt Klaus van Eickels een beschouwing aan de overgang van de Vlaamse en Brabantse bezittingen van de balije der Nederlanden (voordat deze omstreeks 1300 gesplitst werd in Biesen en Utrecht) naar de balije Koblenz. Daarin komt hij tot de conclusie dat de broeders van Koblenz grote interesse hadden in de overname van het huis te Mechelen met het oog op de afzet van hun wijnen in Brabant. Na het opstel van Udo Arnold over de overgang van de commanderij Ramersdorf bij Bonn naar de balije Biesen in 1371 volgen twee min of meer ambachtelijke studies over de vorming en uitbating van het grondbezit van de commanderij Biesen, van Mariet Calsius en Piet Thoelen. Beide verhalen geven inzicht in het toch zeer geleidelijk verlopende proces van opbouw en afronding in de periode 1250-1350, alsmede in de overschakeling van eigen uitbating naar pachteconomie in de veertiende eeuw. Dan volgen er twee degelijke bijdragen van Rolf-Günther Selinger en Klaus Militzer over respectievelijk de relatie tussen Biesen en het ordecentrum te Mergentheim, en de aanvang van de commanderije Jungen Biesen in Keulen, op het eind van de zestiende eeuw.

Onder de verdere nieuwtijdse opstellen verdient die van Johan Corstjens over de vrome, contra-reformatorisch gezinde landcommandeur Edmond Huyn van Amstenraedt (1605-1634) een eervolle vermelding. Het is een pakkende schets van een krachtig bestuurder, de zoveelste ordebroeder uit de familie Van Amstenraedt. Deze zette met kracht de lijn van zijn voorganger Van Reuschenberg voort, die met overtuiging de zijde en de confessie der Habsburgers koos en dus zijn Limburgs-Brabantse kring van de adelscorporatie die de Duitse Orde toen was, in dienst stelde van het Rijk. De balije Biesen bood in deze tijd een standsgepast levensonderhoud aan geproefde edellieden die de keizer een tijdlang dienden als legeraanvoerder of diplomaat. Van Amstenraedt heeft de balije weer allure gegeven door het tot residentie gekozen kasteel van Alden Biesen te verfraaien en ook tal van andere ordehuizen in de stijl van de tijd te vernieuwen. Verder heeft hij met enig succes gepoogd het priesterement weer een ruimere plaats in het ordeleven te geven, door het creëren en verbeteren van studiefaciliteiten.

Over het dagelijks leven van die priesters, in het priesterconvent van Nieuwen Biesen in Maastricht in de zeventiende en achttiende eeuw, doet Michel van der Eycken uitvoerig verslag. Dezelfde auteur geeft ook enkele nuttige aanvullingen op zijn in het eerste deel gegeven verzameling prosopografische gegevens over de ridders, priesters en zusters van de balije Biesen (1220-1809). Daarnaast biedt de bundel nog enkele kleine bronnenpublicaties van Bernhard Demel en Jean-Jacques van Ormelingen, een paar kunsthistorische opstellen van Guido de Dijn, Leo de Ren en Jozef Mertens over onder meer de gebouwen en tuinen van Alden Biesen, en een boeiende biografische schets door Franz Aumann van Guillaume de Wal (1736-1818), een van de laatste orderidders van de balije die zich naam heeft verworven als geschiedschrijver van de Orde.

Alles bij elkaar een kaleidoscopisch geheel, aan het slot voorzien van een *tabula gratulatoria* en een nuttige index van persoons- en plaatsnamen.

J. A. Mol

NIEUWE GESCHIEDENIS

R. F. A. Rorink, *Verbonden door de echte. Rechten en plichten van de horige boeren onder de Twentse landsheerlijke hoven tot 1811* (Twente akademie reeks V; Hengelo: Boekhandel Broekhuis, 1996, 278 blz., f39,50, ISBN 90 70162 17 2).

In het beeld van de ware republikeinse vrijheid zijn de vele privileges en andere ongelijkheid